

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЕТИЧНИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ МЕДІАТОРА THEORETICAL AND LEGAL ANALYSIS OF ETHICAL BASIS OF MEDIATOR'S ACTIVITY

Ксенія Токарєва

канд. юрид. наук, доцент кафедри конституційного і адміністративного права
Національного авіаційного університету

Kseniia Tokarieva

PhD in Law, Associate Professor of Constitutional and Administrative Law
National Aviation University

 orcid.org/0000-0001-5705-5211

 ph.d.tokareva@gmail.com

Анотація

Статтю присвячено теоретико-правовому аналізу етичних засад діяльності професійного медіатора. Проаналізовано розуміння поняття «етика» та «професійна етика». Визначено головне завдання професійної етики, яке полягає у визначенні та закріпленні меж неприпустимого та дозволеного під час виконання спеціалістами тієї чи іншої професії їхніх професійних обов'язків. З огляду на природу конфлікту та особливості діяльності медіатора досліджено етичні засади діяльності юристів та психологів. Охарактеризовано основні положення суддівської, адвокатської етики, етики нотаріуса та професійної етики психолога. Особливу увагу приділено кодифікованим актам, які визначають етичні стандарти представників вищезгаданих професій. Проаналізовано європейські стандарти етичних засад у сфері медіації, зокрема Європейський кодекс поведінки для медіаторів та Європейський кодекс поведінки для надавачів послуг з медіації. Встановлено, що громадські організації та об'єднання у сфері медіації створюють власні кодифіковані акти щодо професійної етики їх членів. Запропоновано основні принципи, які слід закріпити у майбутньому Етичному кодексі медіатора України, серед яких принципи незалежності, нейтральності, неупередженості, компетентності, тактовності, конфіденційності, поваги до професії та культури поведінки. Охарактеризовано дані принципи, які визначають моральні імперативи у діяльності медіатора. Визначено особливості вимог до рекламних матеріалів у сфері посередництва. Запропоновано механізм контролю за якістю послуг медіатора та дотриманням ним етичних норм з огляду на відсутність правового регулювання та структурованої системи медіаторських органів самоврядування. Обґрунтовано необхідність створення Єдиного електронного реєстру медіаторів, який слугуватиме рейтингом оцінки діяльності

Ключові слова:

медіація, професійна етика, суддівська етика, адвокатська етика, етика медіатора, принцип нейтральності, принцип конфіденційності, європейські стандарти.

медіаторів, тим самим визначаючи рівень їх професіоналізму, та уможливить притягнення їх до дисциплінарної відповідальності у випадку порушень вимог.

Abstract

The article is devoted to the theoretical and legal analysis of the ethical principles of a professional mediator. The understanding of the concept of "ethics" and "professional ethics" is analyzed. The main task of professional ethics is defined, which is to define and fix the limits of unacceptable and permitted professional duties during their performance by specialists of a particular profession. Given the nature of the conflict and the peculiarities of the mediator's activities, the ethical principles of lawyers and psychologists have been studied. The main provisions of judicial, lawyer ethics, ethics of a notary and professional ethics of a psychologist are described. Particular attention is paid to codified acts that define the ethical standards of the above professions. European standards of ethical principles in the field of mediation are analyzed, in particular the European Code of Conduct for Mediators and the European Code of Conduct for Mediation Service Providers. It is established that public organizations and associations in the field of mediation create their own codified acts on the professional ethics of their members. The basic principles that should be enshrined in the future Code of Ethics of the mediator of Ukraine are proposed, including the principles of independence, neutrality, impartiality, competence, tact, confidentiality, respect for the profession and culture of behavior. The given principles which define moral imperatives in activity of the mediator are characterized. The peculiarities of the requirements for advertising materials in the field of mediation are determined. A mechanism for controlling the quality of mediator services and compliance with ethical norms is proposed, given the lack of legal regulation and a structured system of mediation self-government bodies. The need to create a Unified electronic register of mediators, which will serve as a rating for assessing the activities of mediators, thus determining the level of their professionalism, and will make it possible to bring them to disciplinary responsibility in case of violations.

Key words:

mediation, professional ethics, judicial ethics, lawyer ethics, mediator ethics, principle of neutrality, principle of confidentiality, European standards.

Вступ

Недовіра суспільства до судової системи як традиційного способу врегулювання спорів зумовлює виникнення нових способів розв'язання конфліктів. Одним із таких способів є медіація, впровадження якої до правової системи України має занадто повільні темпи. На сьогодні держава визнає медіацію соціальною послугою, тоді як приватна медіація функціонує, не маючи будь-яких встановлених стандартів. З урахуванням низького попиту на послугу медіації, необхідним є закріплення вихідних засад діяльності у сфері посередництва та механізму контролю за дотриманням таких засад і якістю наданих послуг. Одним із важливих чинників створення професійної спільноти кваліфікованих медіаторів в Україні на зразок європейських професійних груп посередників є встановлення високих етичних засад, які відповідали б загальним принципам моралі та потребам суспільства.

Аналіз останніх досліджень

Проблематика визначення професійної етики в сучасних умовах суспільного розвитку та етичні засади медіації є предметом праць багатьох науковців, таких як Ю. Мельничук, Н. Кантор, Н. Мазаракі, А. Скворцов, Л. Кушинська, І. Мельник, Д. Алонцева та інших. Дослідженням етичних норм, які встановлені до діяльності представників окремих професій займалися О. Овсяннікова, І. Мельник, В. Лозовой, О. Петришин, В. Варивода та інші.

З огляду на те, що медіація перебуває на етапі становлення в Україні, дослідження етичних засад є не досить розробленим. Зокрема, у своєму науковому дослідженні, присвяченому етичним та нормативним принципам професійної поведінки у сфері медіації, Ю. Мельничук надає дефініцію принципів медіації. Так, засадами медіації визначено вихідні та визначальні морально-правові ідеї, які становлять організаційне підґрунтя здійснення процедури медіації та спрямовані на ефективне, взаємоприйнятне розв'язання конфліктної ситуації [1]. Н. Кантор аналізує європейські стандарти та зарубіжний досвід встановлення етичних вимог до діяльності медіатора [2]. Н. Мазаракі досліджує окремі етичні засади медіації, зокрема, принципи нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора як гарантії законності та справедливості медіації [3]. Попри наявність певних наукових доробків з обраної тематики, етичні засади діяльності медіаторів потребують комплексного дослідження та залишаються актуальним питанням у процесі становлення медіації як правового інституту

Методологія дослідження

Метою статті є дослідження основних морально-етичних принципів діяльності медіатора. Відповідно до мети статті було поставлено такі завдання: проаналізувати розуміння поняття «професійна етика»; дослідити основні засади професійної етики представників суміжних до медіації професій та акти їх закріплення; проаналізувати європейські стандарти етики медіатора та визначити етичні принципи діяльності українських посередників.

В процесі написання роботи було використано сукупність загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання. Серед них: метод діалектики, методи аналізу та синтезу, структурно-логічний метод, метод прогнозування, метод системного підходу та порівняльно-правовий метод.

Результати дослідження

Розуміння професійної етики в сучасних умовах розвитку суспільства

Етика є однією з найдавніших галузей знань, предметом якої є моральні канони соціальної практики. У найширшому розумінні можна стверджувати, що етика стосується всього, що пов'язано з пошуком людиною сенсу свого індивідуального життя та найкращих форм буття в світі інших людей. Будь-яка філософська, політична або релігійна доктрина містить питання етичності та моральності того чи іншого предмету дослідження. Тому етику можна визначити як філософську дисципліну, яка полягає в дослідженні понять «добра» та «зла» [4, с. 11]. Мораль сформувалася природньо та створила комплекс етичних понять, які стали базою для формування правових уявлень кожного окремого народу. У глобальному розумінні сучасна етика являє собою систему цінностей, яка сформувалася на основі історичного переосмислення людством явищ духовної сфери та прагнення уникнути та не допустити повторення помилок минулого. Однак кожна держава володіє власною системою цінностей, маючи свої переконання та ідеї [5, с. 241-242].

Головними завданнями етики як філософської науки є вивчення природи, сутності, виникнення, розвитку та функцій моралі; раціональне обґрунтування моралі та її значення в розвитку людини і суспільства; розкриття сутності моральної правосвідомості; філософське тлумачення добра, зла, справедливості, гідності, честі тощо; відображення змістовного наповнення етичних категорій відповідно до розвитку та досягнень етичної теорії [6, с. 6].

В традиційному розумінні «професійна етика» як різновид етики полягає у теоретичному узагальненні та розумінні моральних вимог, які люди пред'являють до представників певних професій і які існують у вигляді систематизованих етичних норм та принципів поведінки, професійного кодексу [7, с. 8]. Інакше кажучи, етичні норми професійної етики є системою ідей та уявлень про правильну та неправильну поведінку, які вимагають виконання певних дій та забороняють інші [8, с. 196]. І. М. Мельник тлумачить професійну етику як «систему ціннісних орієнтацій, моральних норм і правил професійної діяльності - професійних підвалин нормативної практики моральності у професії» [9, с. 103]. Тоді як автори О.В. Лозовий та О.В. Петришин розглядають дане поняття як підрозділ науки про мораль, предметом якої є аналіз буття моралі, яка врегульовує відносини у сфері відповідної професійної діяльності людини. З одного боку моральні засади будь-якої професії повинні мати за основу систему моральних цінностей, а з іншого боку - професійна етика повинна обґрунтувати моральне значення тієї чи іншої професії для людини та суспільства [10, С. 13-15].

Професійна етика має особливу сутність, яка відрізняє її від індивідуальної та інших видів науки про мораль. Зокрема, зміст професійної етики полягає у: 1) ставленні трудових колективів та спеціалістів до інтересів суспільства; 2) моральних якостях фахівця для найкращого виконання ним професійних обов'язків; 3) особливостях спеціалістів та людей як об'єктів їх професійної діяльності; 4) взаємовідносинах фахівців між собою; 5) специфіці професійного виховання (його меті та методах) [11, с. 249]. Враховуючи вищевикладене, можемо дійти висновку, що загальним предметом етики як науки є мораль та закономірності людського буття. Натомість, предмет професійної етики є дещо вужчим та конкретизованим. Професійна етика вивчає історію вітчизняного та зарубіжного розвитку етики окремих професій, закономірності процесів становлення та розвитку професійної етики, сучасний стан функціонування етичних норм у діяльності представників певних професій, відносини фахівців всередині професійних груп, особистісно-моральні якості спеціалістів для ефективного виконання ними їх функцій, значення та роль різних соціальних груп в процесі виконання етичних вимог окремої професії тощо [12].

Таким чином, головним завданням професійної етики є визначення та закріплення меж неприпустимого та дозволеного під час виконання спеціалістами тієї чи іншої професії їхніх професійних обов'язків. Оскільки деякі професійні групи забезпечують первинні, найбільш значущі потреби суспільства та безперервно підтримують комунікацію з іншими людьми, встановлення їхньої соціальної відповідальності, обов'язку дотримання моральних норм, є цілком виправданим процесом. Професійні етичні норми відображають вимоги суспільства до задоволення його найважливіших потреб та забезпечують ефективність, високу якість та соціальну корисність діяльності спеціалістів тієї чи іншої професії.

Етичні засади діяльності юриста та психолога

Досліджуючи етичні норми у сфері медіації як професії майбутнього в Україні, слід звернути особливу увагу на етичні норми, яких повинні дотримуватися представники юридичних та психологічної професій. Як слушно відзначають С.П. Желепа та В.Г. Андросюк, освіта медіатора повинна бути як психологічною, так і юридичною [12]. Це пояснюється тим, що конфлікт як об'єкт медіації є психологічною категорією, вирішення якого повинне здійснюватися в межах права. Тому медіатор, поєднуючи у своїй діяльності щонайменше дві ролі, повинен враховувати етичні засади представників вищевказаних професій.

Така позиція підтверджується вітчизняною практикою, оскільки повноваження щодо впровадження медіації в Україні спочатку було покладено на суддів, які реалізовували пілотні проекти присудової та судової медіації. Станом на сьогодні Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання послуг посередництва (медіації) адвокатами, включеними до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу» від 03 червня 2020 року № 445 було запроваджено залучення центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги медіаторів із числа адвокатів, які включені до Реєстру адвокатів та пройшли відповідну підготовку, для врегулювання конфліктів між неповнолітніми, що є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення, та потерпілими. Таким чином, держава визнає тісний зв'язок медіації та права, тому можемо говорити про спорідненість професійної етики спеціалістів.

Враховуючи найбільший інтерес до моделі судової медіації в Україні та покладення обов'язків посередника на суддю, варто розпочати із дослідження суддівської етики. Професійну етику суддів визначають як систему вихідних засад регламентації поведінки суддів у судовому засіданні, у суді та позасудової поведінки, що побудовані з врахування особливостей професійної діяльності та створення задля підтримки суддівських стандартів, діють об'єктивно та залежно, маючи на меті збільшення існуючих правових норм та правил поведінки для суддів [8, с. 196].

Суддівська етика набуває особливого значення в сучасних умовах, адже має прямий вплив на довіру суспільства до правосуддя як основи громадянського суспільства в цілому. Наслідком порушення морально-етичних норм, коли такі норми є обов'язковими, як у випадку суддів, є публічне засудження, що тягне за собою не лише втрату довіри до такого суб'єкта, а й загальний осуд та відсутність підтримки серед громадян. Українське суспільство має вкрай негативні уявлення про суддів та працівників суду, а за соціологічними дослідженнями лише близько 9% українців довіряють судовій системі. Очевидно, що даний показник є критично низьким у порівнянні із розвиненими державами та пов'язаний не лише з якістю виконання суддями професійних обов'язків, а й низьким рівнем дотримання ними норм професійної етики [14, с. 150-151].

На сьогоднішній основним документом, який містить перелік етичних правил поведінки суддів, є Кодекс суддівської етики, затверджений XI черговим з'їздом суддів України 22 лютого 2013 року [15]. Кодекс встановлює загальні норми поведінки судді, його морально-етичні норми під час здійснення правосуддя та правила позасудової поведінки. Загальними положеннями професійної етики судді є обов'язки бути прикладом неухильного дотримання закону та верховенства права, присяги судді та високих стандартів поведінки; уникати будь-якого незаконного впливу на діяльність у сфері правосуддя та бути незалежним; докладати усіх зусиль до того, аби на думку розсудливої, законслухняної та поінформованої людини поведінка судді була бездоганною. Аналізуючи інші положення Кодексу, можемо дійти висновку, що суддя повинен дотримуватися таких етичних принципів як незалежність, професійна компетентність, неупередженість, тактовність, ввічливість, недискримінації, гласності судового процесу та конфіденційності (щодо інформації, яка стала відома у зв'язку з розглядом справи).

З 2017 року в Україні функціонує інститут врегулювання спору за участі судді, який далекий за змістом класичної медіації, однак містить елементи посередництва, наприклад мету - досягнення сторонами примирення. Оскільки процедура врегулювання спору за участю судді є гібридним інструментом поєднання медіації та традиційного судового розгляду, етичні засади її здійснення, на думку Л. А. Остафійчук, відрізняються від звичайної суддівської етики. Тож, участь судді у врегулюванні спору повинна базуватися на принципах безсторонності та незалежності від сторін у справі, старанності, тактовності, ввічливості, тоді як принцип уникнення суддею позапроцесуальних взаємовідносин з одним із учасників процесу або його представником у справі за відсутності інших учасників процесу, який є обов'язковим для суддів, у даному випадку застосовуватися не може. Це пояснюється тим, що порядок проведення процедури врегулювання спору за участі сторін передбачає проведення спільних та (або) закритих (з кожною стороною окремо) нарад [16, с. 264].

Щодо адвокатської етики, то вона є видом професійної етики юриста та регулятором поведінки адвоката у сфері професійної діяльності. Адвокатська етика характеризується специфічною внутрішньою організацією, а саме регулює кілька видів відносин - адвоката та клієнта, адвоката та адвоката та адвокатів всередині корпорації. Основним завданням даного виду професійної етики є скеровування адвоката до дотримання моральних норм, систематизації етичних категорій, вміння відшукувати суперечності під час виконання своїх обов'язків та шляхи виходу із колізійних моментів. Моральні цінності адвокатської професії сприяють стійкості морального клімату адвокатського середовища [17, с. 93].

Відповідно до Правил адвокатської етики [18], затверджених 3'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року, основними принципами адвокатської етики є незалежність та свобода адвоката у здійсненні його діяльності, дотримання законності, повага до адвокатської професії, пріоритет інтересів клієнта, неприпустимість конфлікту інтересів, компетентність, добросовісність, конфіденційність, чесність та добропорядність. Окрім цього, окремі вимоги висуваються до рекламування діяльності адвоката. Реклама адвокатської діяльності повинна не

містити оціночних категорій, критики інших адвокатів, заяв про вірогідний успіх виконання доручень тощо.

Етика нотаріусів регулюється Правилами професійної етики нотаріусів України [19], затвердженими наказом Міністерства юстиції України від 04 жовтня 2013 року № 2104/5. Відповідно до Правил нотаріуси здійснюють свою діяльність, виходячи із принципів незалежності, законності, конфіденційності, добросовісності, чесності, об'єктивності та неупередженості, поваги до професії та культури поведінки. Однак реформування нотаріату в умовах євроінтеграційних процесів зумовило створення нового кодифікованого акту, який регулює морально-етичні цінності нотаріусів в Україні - Кодексу правил професійної етики нотаріусів [20], затверджений на черговому З'їзді нотаріусів України 20 квітня 2018 року. Варто зазначити, що принципи, які відображені в новому документі, вдало доповнюють існуючі правила поведінки нотаріусів, однак в Законі України «Про нотаріат» відсилання до Кодексу правил професійної етики нотаріусів відсутні. Новими етичними засадами, яких повинні дотримуватися нотаріуси під час виконання своїх професійних обов'язків, визначено принцип публічності (вчинення нотаріальних дій та надання правової допомоги в межах делегованих державою повноважень); доступності; безпосередності; неупередженості; професійної самостійності (здійснення своїх функцій самостійно без нанесення шкоди членству в Нотаріальній палаті України).

Професійна етика в роботі психологів відображається у системі принципів та норм діяльності, які сприяють психологічній підтримці, цілісності особистості та ментальному здоров'ю людей. У прикладній психології етика психолога покликана забезпечити гуманістичну спрямованість у вирішенні професійних проблем та соціально значущих цілей суспільства, зберігаючи при цьому психологічний добробут особистості та суспільства в цілому [21, с. 19].

Основним документом, який встановлює етичні норми для психологів є Етичний кодекс психолога [22], прийнятий 20 грудня 1990 року Товариством психологів України. Професія психолога за кордоном уже чимало десятиліть вважається престижною та популярною, тоді як в Україні розуміння цінності психологічного здоров'я прийшло відносно нещодавно. Однак у суспільстві спостерігається тенденція до збільшення попиту на психологічні послуги, тому можемо прогнозувати оновлення засад здійснення практичної психології та їх приведення у відповідність до міжнародних стандартів. Незважаючи на те, що юристи та психологи здійснюють свою діяльність у принципово різних сферах суспільних відносин, мета їхньої діяльності є спільною - служіння людям, тому деякі етичні положення є ідентичними. Відповідно до Кодексу, принципами діяльності психолога є принцип особистої відповідальності за свою роботу, захисту інтересів клієнта, компетентності, конфіденційності, кваліфікованої пропаганди своєї професії та професійної кооперації.

Тож, можемо зробити висновок про детальне регламентування морально-етичних аспектів діяльності юристів та психологів в Україні, які, на нашу думку, повинні стати основою створення вітчизняного етичного кодексу медіатора.

Етичні стандарти професійної медіації

Необхідність законодавчого оформлення інституту медіації є дискусійним питанням та вирішується у кожній державі відповідно до рівня розвитку її правової культури. Натомість встановлення етичних норм є обов'язковим процесом, оскільки професія медіатора має велике значення - виховання у суспільстві навичок мирного вирішення спорів та сприяння побудови соціальної гармонії. Оскільки в Україні закон про медіацію відсутній, а на практиці громадські організації з медіації надають послуги посередництва, питання про створення загального Етичного кодексу медіатора є досить актуальним.

Принципи професійної поведінки у сфері медіації є вихідними та визначальними морально-правовими ідеями, які становлять організаційне підґрунтя здійснення медіації та спрямовані на ефективне вирішення конфліктної ситуації. На думку Ю. І. Мельничук такими засадами варто визначити взаємоповага до учасників процесу медіації, дотримання принципів моралі, кваліфікованість посередника, відвертість, справедливість тощо [1, с. 149].

Цілком слушно зауважує Н. Ю. Кантор, репутація та професіоналізм є найважливішими характеристиками медіатора, а при формуванні національної моделі посередництва слід орієнтуватися на функціонування медіації в європейських державах [2, с. 112].

Для визначення концепції етики медіатора в Україні, варто звернутися до європейських стандартів, які довели свою ефективність на практиці. Зокрема, у 2004 році було ухвалено Європейський кодекс поведінки для медіаторів (European Code Of Conduct For Mediators) [23]. Кодекс наголошує на принципі компетентності медіатора, який полягає у достатній обізнаності щодо основ медіації, належне навчання, безперервне оновлення знань та практики з медіації. Наступними принципами визначено незалежність, безсторонність, та конфіденційність. Пунктом «Угода про медіацію, процес, врегулювання» містяться положення, які дають можливість виокремити принцип старанності медіатора. Старанність полягає у вжитті медіатором всіх заходів щодо розуміння сторонами всіх положень та умов угоди про медіацію, належному проведенні процедури, дотриманні справедливості процесу, поінформованості сторін щодо будь-яких аспектів порядку проведення процедури тощо.

У грудні 2018 році було ухвалено Європейський кодекс поведінки для надавачів послуг з медіації (European Code of Conduct for Mediation Providers) [24], сфера застосування якого стосується будь-якої державної або приватної організації (в тому числі судову та присудову медіацію), яка керує медіацією або її організовує. Кодекс наголошує на дотриманні мінімальних етичних стандартів, визначених у попередньому документі, та додає принципи якості послуг з медіації та компетентності, прозорості та комунікації, нейтралітету медіатора. Окрему увагу зосереджено на питанні конфлікту інтересів. Чинниками, які можуть негативно вплинути на упередженість медіатора, визнано: будь-які економічні інтереси або джерела доходів посередника, пов'язані зі сторонами або їхніми організаціями; будь-яка зацікавленість в результатах процесу медіації; будь-які факти або відносини зі сторонами спору та їх представниками, які можуть вплинути на неупередженість посередника.

Зважаючи на відсутність централізованого регулювання, на сьогодні існує тенденція створення етичних кодексів медіатора українськими громадськими організаціями та об'єднаннями, які надають послуги медіації в Україні. Прикладом може слугувати Кодекс етики медіатора Національної асоціації медіаторів України від 07 грудня 2017 року [25]. Етичними вимогами до медіатора визначено незалежність та нейтральність, неупередженість, толерантність, конфіденційність, чесність та щирість намірів, добровільність та самовизначення, навчання та підвищення кваліфікації, супервізія, інтервізія та дотримання етичних відносин між медіаторами.

З врахуванням опрацьованого матеріалу щодо теоретичних засад представників наближених до медіації професій та європейських етичних кодексів медіатора, можемо запропонувати власний перелік етичних принципів медіатора: 1) незалежність, нейтральність та неупередженість; 2) компетентність; 3) тактовності; 4) конфіденційності; 5) повага до професії та культура поведінки.

Незалежність як етичний принцип діяльності медіатора полягає у здійсненні ним своїх повноважень відповідно до власних інтересів без стороннього впливу з боку сторін спору, третіх осіб та держави. Тоді як неупередженість полягає у здатності медіатора організовувати процедуру вирішення спору відповідно до специфіки конкретного спору та загальної практики, ігноруючи власні попередні оцінки та суб'єктивні уявлення. Щодо принципу нейтральності, як влучно зазначає Н. А. Мазаракі, медіатор не може повністю позбутися власних уподобань та суб'єктивного сприйняття світу, однак він повинен бути здатним не допускати зовнішніх проявів свого суб'єктивного ставлення до обставин спору, який є об'єктом медіації. Крім цього, доцільність встановлення принципу нейтральності медіатора визначаються обраним стилем процедури - фасилітативної чи оцінювальної [3, с. 103]. На нашу думку, українська модель медіації, яка склалась на сьогодні, тяжіє до фасилітативного виду, де медіатор обмежений у повноваженнях щодо надання сторонам власної оцінки обставин спору. З огляду на це, закріплення принципу нейтральності у майбутньому Етичному кодексі медіатора є доцільним. Важливо передбачити обов'язок медіатора відмовитися від проведення процедури у випадку виникнення конфлікту інтересів.

Принцип компетентності медіатора полягає у його вагомим знаннях щодо теоретичних та практичних основ процедури медіації, наявності у нього професійної освіти, постійне підвищення кваліфікації та вдосконалення існуючих знань. Він включає в себе принципи старанності та активності, який полягає у прагненні посередника якомога якісніше поінформувати сторони

щодо умов та порядку проведення процедури, консультувати сторони щодо організації медіації та сприяти налагодженню комунікації.

Ідея тактовності вимагає від медіатора володіти комунікативними навичками, дотримуватися поваги до учасників процедури та всередині професійної групи, бути ввічливим та уникати будь-яких проявів дискримінації.

Конфіденційність в медіації виконує роль не лише етичного принципу посередника. Вона виступає головною перевагою медіації над традиційним гласним судовим розглядом, ознакою та умовою проведення посередництва і обов'язком медіатора та сторін. В загальному розумінні конфіденційність розуміють як стан поводження з інформацією, за якого доступ до неї отримують лише суб'єкти, які мають на це право [26, с. 41]. Нерозголошення медіатором інформації, яка стала йому відома під час здійснення процедури медіації, є безпековою гарантією для сторін спору, що, в свою чергу, сприяє покращенню їхніх ділових відносин та збереженню репутації під час вирішення спору. Слід зазначити, що принцип конфіденційності має справедливі винятки, наприклад, щодо повідомлення про злочин або попередження завдання шкоди життю чи здоров'ю осіб; щодо притягнення сторонами до відповідальності медіатора за неналежне виконання своїх обов'язків; щодо приведення у виконання медіаційної угоди або довести її недійсність через порушення процесу укладання; за згодою сторін тощо [27, с. 31].

Вихідна засада поваги до професії та культури поведінки медіатора, на нашу думку, повинна перекликатися зі статтею 12 Правил адвокатської етики [18]. Виходячи із аналогії етичних правил адвокатів, даний принцип полягає у тому, що медіатор повинен стверджувати повагу до професії медіатора, яку він уособлює, та сприяти збереженню і підвищенню поваги до неї в суспільстві. Медіатор повинен: виконувати законні рішення органів медіаторського самоврядування; не вчиняти дій, спрямованих на обмеження незалежності медіаторів, честі, гідності, ділової репутації колег тощо.

З урахуванням процесів активного сприяння поширенню медіації в Україні, окрему увагу необхідно зосередити на рекламуванні послуг медіації. Рекламування медіатором своїх послуг повинно містити лише достовірні та об'єктивні дані. Зокрема, необхідно встановити такі заборони щодо рекламних матеріалів та інформації про діяльність медіатора:

- на поширення інформації, яка містить оціночні характеристики особи як медіатора, порівняння з іншими медіаторами та їхньої критики;
- надання гарантій щодо можливого результату процедури вирішення спору;
- демонстрацію інформації, яка дискредитує, зневажає та принижує професію медіатора.

Таким чином, результати дослідження дають змогу визначити перспективи створення Етичного кодексу медіатора в Україні. Оскільки процедура медіації є досить гнучкою та втручання держави до її регулювання є мінімальним, питання притягнення медіатора до відповідальності є невизначеним. За загальним правилом, порушення професійної етики спеціалістом є підставою для притягнення його до дисциплінарної відповідальності. Однак на даний момент відсутні офіційно визначені підстави притягнення і види відповідальності медіатора, відсутній централізований орган медіаторського самоврядування. На нашу думку, ефективним було б створення Єдиного електронного реєстру медіаторів, де за певними показниками формувався б рейтинг медіаторів України. Такими показниками варто визначити відгуки клієнтів того чи іншого медіатора. З метою запобігання зловживанням та з врахуванням принципу конфіденційності, сторона спору, надсилаючи відгук, повинна додати до нього копію договору про проведення медіації як факт підтвердження співпраці із відповідним посередником. Відгук повинен містити інформацію щодо дотримання медіатором етичних принципів професійної діяльності, професійних навичок і компетентності посередника та рівень виконання медіаційної угоди. За відсутності будь-якого правового регулювання медіації та контролю якості послуг медіації, такий механізм дозволяв би виключати із реєстру медіатора, рейтинг якого є нижчим за середній показник, тим самим стимулюючи підвищення кваліфікації спільноти медіаторів.

Висновки

Враховуючи, що медіаторська спільнота в Україні функціонує протягом багатьох років, тоді як мінімальних стандартів до її діяльності не встановлено, існують загрози щодо зловживань

та створення негативного іміджу інституту медіації у суспільстві. Встановлення високих професійних етичних вимог до медіатора та створення механізму контролю за їх дотриманням пришвидшить процес інтеграції посередництва до правової системи України, що в свою чергу відповідатиме принципу верховенства права.

Специфіка діяльності у сфері посередництва вимагає врахування етичних засад діяльності юристів та психологів. Створення Етичного кодексу медіатора, який містив би принципи незалежності, нейтральності, неупередженості, компетентності, тактовності, конфіденційності, культури поведінки та поваги до професії медіатора, є об'єктивною потребою та повністю відповідатиме вимогам приведення національних стандартів правосуддя у відповідність до найкращих європейських практик.

Перелік літератури та джерел інформації

1. Мельничук Ю. І. Етичні стандарти та нормативні принципи професійної поведінки в сфері медіації. *Грані*. 2016. № 2. С. 146-150.
2. Кантор Н.Ю. Європейські стандарти правового статусу медіатора. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. № 60. С. 109-122.
3. Мазаракі Н. А. Принцип нейтральності медіатора. *Юридичний бюлетень*. 2018. Вип. 7. С. 99-100.
4. Скворцов А.А. Этика: учебник для среднего профессионального образования. Москва: Издательство Юрайт. 2019. 322 с.
5. Кушинська Л.А. Трансформація правових та етичних поглядів у глобалізованому суспільстві. *Альманах права*. 2015. С. 240-245.
6. Професійна етика юриста: навчально-методичний посібник (у схемах). Львів: ПП «Арал». 2018. 108 с.
7. Алонцева Д.В. Профессиональная этика юриста: словарь-справочник. Елец: Елецкий государственный университет им. И.А. Бунина. 2017. 112 с.
8. Овсяннікова О. Професійна етика суддів та працівників суду як чинник, що впливає на формування громадської думки. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 8. С. 196-200.
9. Мельник І.В. Розгляд поняття культура та її похідних: професійна етика, комунікативна взаємодія та професійне спілкування. *Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. Series «Pedagogical Sciences»*. 2017. № 1. С. 99-105.
10. Лозовой В.О., Петришин О. В. Професійна етика юриста. Х.: Право, 2004. 176 с.
11. Дідовець І. Особливості розвитку професійної етики на сучасному етапі. *Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Серія: Економіка і управління*. 2015. № 33. С. 245-253.
12. Бичева И.Б., Варивода В.С. Структура и содержание профессиональной этики будущего педагога: теоретико-образовательный контекст. *Вестник Мининского университета*. 2016. № 3 (16). URL: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=27125133> (дата звернення 10.01.2020).
13. Желепа С.П., Андросюк В.Г. Актуальні питання щодо професійного навчання медіатора. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jsrui/handle/123456789/3094> (дата звернення 10.02.2020).
14. Вітюк Г.С. Етика судді як один із факторів впливу на рівень суспільної довіри до судової влади. *Право і суспільство*. 2019. № 3 (2). С.148-152.
15. Кодекс суддівської етики, затверджений XI черговим З'їздом суддів України 22 лютого 2013 року. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#Text> (дата звернення 10.02.2020).
16. Остафійчук Л.А. Принципи врегулювання спору за участю судді. *Проблеми законності*. 2019. № 146. С. 256-268.
17. Стародубцев А.А., Стебелев А.М. Теоретико-правовий аналіз етичних засад адвокатської діяльності. *Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія «Право»*. 2019. № 28. С. 90-96.

18. Правила адвокатської етики. *Національна Асоціація Адвокатів України*. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019-03-15-pravila-2019_5cb72d3191e0e.pdf (дата звернення 10.02.2020).
19. Правила професійної етики нотаріусів України, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 04.10.2013 № 2104/5. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1730-13#Text> (дата звернення 10.02.2020).
20. Кодекс правил професійної етики нотаріусів України. *Нотаріальна палата України*. URL: <https://пну.ua/> (дата звернення 10.02.2020).
21. Протанская Е.С., Семенова С.В., Ходаковская О.В. Профессиональная этика психолога. Москва: Издательство Юрайт, 2018. 233 с.
22. Етичний кодекс психолога. *Психолог*. 2004. № 43 (139). С. 1-4.
23. European Code Of Conduct For Mediators. URL: https://www.euromed-justice.eu/en/system/files/20090128130552_adr_ec_code_conduct_en.pdf (дата звернення 10.02.2020).
24. European Code of Conduct for Mediation Providers. URL: <https://rm.coe.int/cepej-2018-24-en-mediation-development-toolkit-european-code-of-conduc/1680901dc6> (дата звернення 10.02.2020).
25. Кодекс етики медіатора НАМУ. URL: <http://namu.com.ua/ua/info/mediators/ethical-code/> (дата звернення 10.02.2020).
26. Брижко В.М., Пилипчук В.Г. Приватність, конфіденційність та безпека персональних даних. *Інформація і право*. 2020. №. 1 (32). С. 33-46.
27. Мазаракі Н.А. Зміст принципу конфіденційності медіації. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. №. 6 (1). С. 30-33.